Ελληνικές βιβλιοθήκες, εκπαίδευση και συνεισφορά στην Επανάσταση του 1821

Σοφία Ακριβοπούλου

Υπήρχαμε μετά την Αλωση;

Ναι. Από τα μέσα του

14ου αιώνα έως την τελευταία δεκαετία πριν την

Αλωση στην Κωνσταντινούπολη

υπήρχε σπουδαία πνευματική δραστηριότητα.

Μία πνευματική αναγέννηση στα γράμματα, τις

τέχνες, τον πολιτισμό.

Μετά την Αλωση και την καταστροφή της Κωνσταντινούπολης με σωρούς ερειπίων, σφαγές, αιχμαλωσίες και μαζικές μετατοπίσεις,, η πνευματική δραστηριότητα άρχισε να αναπτύσσεται κυρίως στην παλιά βυζαντινή κτήση, την Βενετία, όπου συνέρρεαν Ελληνες ήδη πριν την Αλωση.

Όμως, σε σημεία της Ελλάδας μακριά από πολυσύχναστα κέντρα, σε απομακρυσμένα σημεία και αγροτικές περιοχές, άρχισαν να αναπτύσσονται πνευματικά κέντρα. Σχολεία κλασσικής παιδείας και εκκλησιαστικής.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΔΟΥΣΙΚΟΥ

Η Ι.Μ. Αγίου Βησσαρίωνος Δουσίκου, Μεταμορφώσεως του Σωτήρος,

Βρίσκεται σε δασωμένη περιοχή στο βουνό Κόζιακας 25 χλμ. από τα

Τρίκαλα πάνω από το χωριό Δουσίκο.

Ο Αγ. Βησσαρίων ίδρυσε Βιβλιοθήκη η οποία άκμασε και είχε μεγάλη δραστηριότητα στην αντιγραφή χειρογράφων τον 16ο και 17ο αι. και εργαστήριο βιβλιοδεσίας το οποίο λειτουργούσε συστηματικά. Τα εργαλεία υπάρχουν και σήμερα.

Ο Αγ. Βησσαρίων και συνέχεια ο Νεόφυτος επισκ.

Σταγών την πλούτισαν και με αγορές εκατοντάδων

βιβλίων, έντυπων και χειρόγραφων και με δωρεές.

Ετσι, η Μονή είχε συλλογή από 700 περίπου

Χειρόγραφα, από τις σημαντικότερες στην Ελλάδα.

Χρονολογούνται από τον 10 αι.

Η πλούσια βιβλιοθήκη εμπλουτίστηκε και με έντυπα βιβλία από την Βενετία. Βιβλία όπως Ετυμολογικόν το Μέγα, Λεξικό Σουΐδα, έργα του Αριστοτέλη και εκκλησιαστικά για τις ανάγκες των λειτουργιών.

Τα χειρόγραφα αυτά τα έχουν περιγράψει σε ένα πολύτιμο βιβλίο ο Δημήτριος Σοφιανός και ο Φώτιος Δημητρακόπουλος "Τα χειρόγραφα της Μονής Δουσίκου Αγίου Βησσαρίωνος". Αθήνα, 2004.. Από τις φωτογραφίες που περιέχει βλέπουμε Χειρόγραφα του 15ου και 16ου αι. με όμορφα γράμματα, σταθερή γραφή, εύκολα στην ανάγνωση, χωρίς ορθογραφικά λάθη.

ΚΩΔ. 2, φ. 2ν. Ὅλον πολύχρωμον διακοσμητικὸν ἀρχιτύπωμα καὶ δείγμα γραφῆς τοῦ κειμένου (ΙΣ' αἰ.). Κωδικογράφος Παῖσιος ἱερομόναχος.

ΚΩΔ. Α, φ. 1Γ. Δίπλευρο ἐρυθρόγραφο καλλιτεχνικό ἐπίπεδο καὶ περιγράμμα ἀρχῆς τοῦ κειμένου. Πράξεις τῶν Ἀποστόλων. Περγ. ΙΕ΄ αἰ.

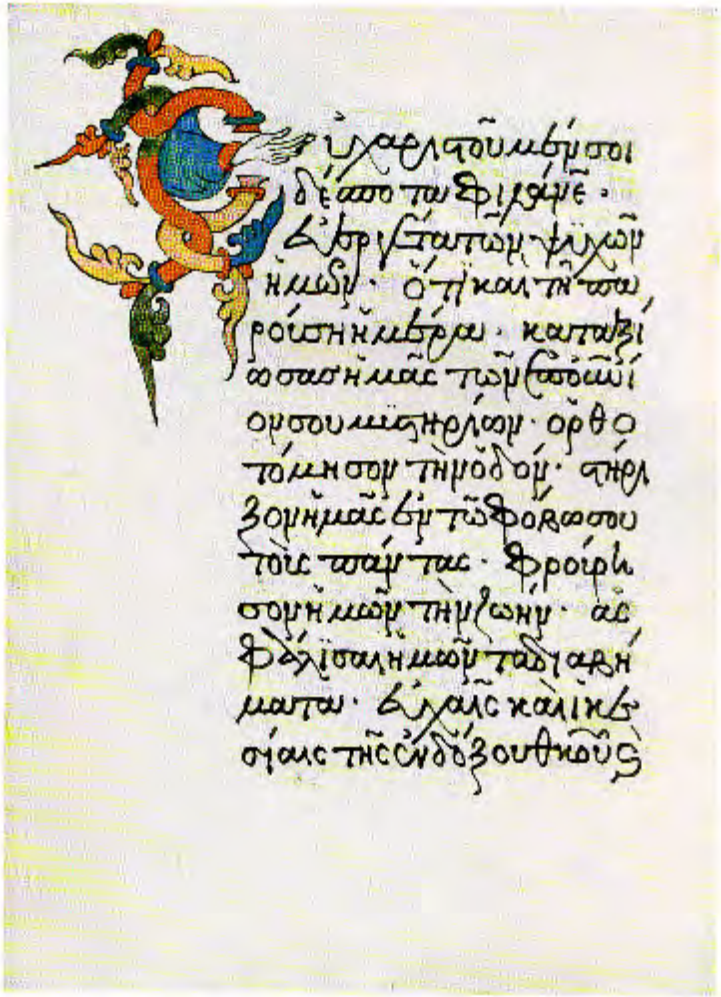

ΚΩΔ. 12, φ. 54V, δικτυο δείγμα γραφής καὶ πολύχρωμο διακοσμητικὸ πρωτότυπο. Δεύτερο ἥμισυ τοῦ 16ου αἰ. Κωδικογράφος Μακάριος ἱερομόναχος, 16ος αἰ.

ΚΩΔ. 6, ε. 15ν, ὅπου πολύχρωμο διακοσμητικό ἐπίτιτλο καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς Λειτουργίας τοῦ ἅγ. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Κωδικογράφος Ἱερεμίας, 15ος αἰ. (ἔτ. 1570).

Από τα φωτογραφημένα χειρόγραφα του βιβλίου αναφέρω ενδεικτικά τα:

Κώδικας αριθμ. 14, τέλος 16ου αι., ¨Διάταξη Θείων Λειτουργιών¨, χαρτί, γραφή πολύ επιμελημένη ασκημένου βιβλιογράφου. Το κείμενο ορθογραφημένο.

Κώδικας αρ. 3, 13ος αι., Ευαγγελιστάριο, περγαμηνή, γραφή επιμελημένη από έμπειρο καλλιγράφο χωρίς ορθογραφικά λάθη.

Ποιοί χρησιμοποιούσαν όλα αυτά τα βιβλία;

Η περιοχή της Δυτικής Θεσσαλίας είχε κατά την διάρκεια της Τουρκοκρατίας αξιόλογη πνευματική κίνηση. Το 1543 στα Τρίκαλα λειτουργούσε σχολείο, η γνωστή Σχολή της Τρίκκης, επιπέδου Μέσης Εκπαίδευσης. Λειτούργησε σ' όλη την διάρκεια της Τουρκοκρατίας. Μαθήτευσε εδώ στα 1624 περίπου, ο λόγιος Ευγένιος Γιαννούλης ο Αιτωλός

Στον Ν. Ευρυτανίας, ιδρύθηκε το 1661 η Σχολή των Βραγγιανών από τον Ευγένιο Γιαννούλη, γνωστή ως "Ελληνομουσείο των Αγράφων" με Βιβλιοθήκη 4000 τόμων. Καθηγητής και ο λόγιος Αν. Γόρδιος. Αποφοίτησαν πολλοί λόγιοι. Ο Ευγένιος Γιαννούλης διάβαζε και δανειζόταν βιβλία από την Βιβλιοθήκη της Μονής Δουσίκου. Ο Αναστάσιος Γόρδιος επίσης είχε σχέσεις με την Μονή.

ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ ΠΑΛΑΙΑΙ ΚΑΙ ΛΙΑΝ ΩΦΕΛΙΜΟΙ

βραχυλογίαν τε καὶ σαφήνειαν τοῦ λόγου ἔχουσαι θαυμαστὴν, ἐκ διαφόρων τῶν ἁγίων πατέρων ὑπομνημάτων ὑπὸ Οἰκουμενίου καὶ Ἀρέθα συλλεχθεῖσαι εἰς τὰς τῆς μέας διαθήκης πραγματείας τάσδε.

Τοῦ μὲν Οἰκουμενίου
Εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων.
Εἰς τὰς ἑπτὰ Καθολικὰς λεγομένας ἐπιστολάς.
Εἰς τὰς Παύλου πάσας.

Τοῦ δὲ Ἀρέθα
Εἰς τὴν Ἰωάννου Ἀποκάλυψιν.

¶ EXPOSITIONES ANTIQVAE AC VALDE VTILES

breuitatem una cum perspicuitate habentes mirabilem, ex diuersis sanctorum patrum commentariis ab Oecumenio & Aretha collectæ in hosce noui testamenti tractatus.

Oecumenii quidem
¶ In Acta Apostolorum.
¶ In septem epistolas quæ Catholicæ dicuntur.
¶ In Pauli omnes.

939

Arethæ uero
¶ In Ioannis Apocalypsim.

¶ VERONAE. M D X X X I I.

¶ Non sine priuilegio, mulctaq; pecuniaria, & excommunicationis pœna pro ut in multis nostris priuilegiis continetur.

[illegible]

Τὸ παρὸν βιβλίον ὑπάρχει τῆς μονῆς τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου
τοῦ Σταυροπηγίου τῆς Κύπρου. ὅστις λάβοι ἐκ ὁδεύοντος ἀδελφὸς ἱερομόναχος ὁ Γεωργάλιος, μετὰ δεήσεως τῆς ἀγίας τοῦ ὄντος
σώματος ἐνταῦθα τῆς εὐθρόνου καὶ ἀφροσυνίας τῆς μονῆς, ἐπὶ ἀφορισμῷ
καὶ ἀναθέματι ἀλλοῦ, ἐκμηδὲν χρόνον ἐκείνου. ἐὰν δὲ τὴν εὐθρόνου μονῆς
εὐθέως ἀποδοῦναι. ἐὰν δὲ λάβοι μεθέξει ἐστὶ τοῦ πόνου καὶ χρέος ὁ φανερὸς,
καὶ ἀφεθήσεται αὐτὸς ὁ κύριος χρέος τὴν βιβλίον τοῖς δεδωκόσι πάλιν
ἀποδοῦναι, εἰ μὲ τὸ ἀφόβητον. καὶ τὴν εἰκὼ ἐνταῦθα ἀφορισμοῦ τῶν ἐξοσιωτῶν
τῶν δεδεξαμένων, ἀποδιδόντων ἐνα τινὲς ἀπὸ λόγῳ καὶ τῆς ἐξοφάσεως. ἐὰν δὲ τινὲς
ἐφθονήσαντες τοῦ ποιήσουσιν, ὅτι ἐκ τὸ ἀποδοῦναι τὸ ἀνωνὶ πρὸς, ὁ ποιοῦντα
τὸν ὄν, καὶ ἀφῶς τὴν παγκοσμίου ἐκείνου καὶ ἀδελφοῦ ἐφθόνησε καὶ τὴν
καὶ ἀνάθεμα:

Ἔστι δὲ ὁ ὅρος βδὲ τὴν ὥραν ἐκείνην καὶ τὴν ἡμέρα, καθὼς ἐχάρη ἐνταῦθα
τρόπος βὲ ἐκεῖνος μεταφρένεις δηλαδὴ ἐξία. δηλαδὴ ἐκείνα μόνα ἐστὶ ἐξὶ
ἀποδοῦναι τοῖς δεδωκόσι πάλιν τὴν βιβλίον, καὶ μὴ μεθέξαι τὸν κλέψαντα ἐκ
βρέπτον. ἢ δόσιν. αὐ γὰρ δεδέκται σκάφος ἀμφοτέρων ὡς λέγει.
καὶ ἐστὶ ὁ ἔλεος σφαλερὸν ὅτι ὑπεκαλοῦμεν τὸν τρόπον τὸν δόσιν,
ὁ αὐτὸς πάλιν ἄλλος καὶ τὸν τρόπον ἀπόδοσιν ἐκείνοις γράφει. αὐτὸ δὲ ἡ ἐν αὐτῷ
ἱδιοποιεῖ φωνὴ, καὶ τὴν ἐπὶ τῷ ἀφεξικάστα μονῆς, αὐτὸς ἐκείνος καὶ ἐὰν δὲ ἐκεῖνος τὸν
ἐπιλείπον ὁ αὐτὸς ὁ λόγος. ἀμήν. [illegible] :-

Μόλις άρχισε η Επανάσταση το 1821, η Μονή δεν εξυπηρετούσε μόνο τους λογίους της περιοχής αλλά και όλους τους αρματωλούς που έτρωγαν στο Μοναστήρι. Παρόλο που η Ι.Μ. ήταν πολύ προσεκτική, από φόβο αντιποίνων, δυστυχώς οι Τουρκαλβανοί το 1823 επιτέθηκαν και έφεραν μεγάλες καταστροφές . Ομως οι μοναχοί με πολύ σεβασμό και γνώση του πνευματικού θησαυρού, τα έσωσαν, βιβλία και κειμήλια, φυλάσσοντάς τα σε κρύπτες.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΔΗΜΗΤΣΑΝΑΣ

Η Βιβλιοθήκη της Δημητσάνας, πολύ γνωστή για την μεγάλη της προσφορά στην πνευματική αναγέννηση του Εθνους στην διάρκεια της τουρκοκρατίας και στην Επανάσταση του 1821, δημιουργήθηκε για τις ανάγκες της Σχολής της Δημητσάνας

Η ιστορία της ξεκινά όμως πολύ παλιότερα, από την Μονή Φιλοσόφου, που βρισκόταν πολύ κοντά. Η μονή ιδρύθηκε το 963 και κατά την διάρκεια της βυζαντινής περιόδου και με τα χειρόγραφα που είχε λειτουργούσε ως πνευματικό κέντρο όλης της περιοχής και όχι μόνο.

Κατά την διάρκεια της τουρκοκρατίας, το Μοναστήρι λειτούργησε και ως σχολείο των γραμμάτων και ως καταφύγιο των λογίων. Και είναι γνωστό οτι είναι το κατεξοχήν "Κρυφό Σχολειό" της τουρκοκρατίας. Εκεί γινόταν η μόρφωση με την γραμματική, με τους εκκλησιαστικούς πατέρες, όταν ήταν δυνατόν την φιλοσοφία, τα μαθηματικά και ότι άλλο μπορούσαν.

Ομως η ανάγκη ανώτερης μόρφωσης μετά την πνευματική, οικονομική, κοινωνική αναγέννηση του Εθνους που ξεκινά τέλη 17ου αι. κάνει αναγκαία την ίδρυση Ανώτερης Σχολής στην Δημητσάνα. Αυτό έγινε από τον Γεράσιμο Γουνά και τον Αγάπιο Λεονάρδο. Το 1764 ιδρύεται η περίφημη Ελληνική Σχολή Δημητσάνας και έτσι το κέντρο παιδείας από την Μονή Φιλοσόφου μεταφέρεται μέσα στην Δημητσάνα. Κτίζεται οίκημα στον περίβολο του Ναού Αγίας Κυριακής

για διδασκαλία 300 μαθητών και κατοικία δασκάλων **και αμέσως ίδρυμα απαραίτητο από την πρώτη στιγμή της λειτουργίας της Σχολής, η Βιβλιοθήκη.** Τα χρήματα, από τους δύο ιδρυτές και τους Δημητσανίτες της Σμύρνης. Το 1764 ο Αγάπιος Λεονάρδος ήρθε από την Σμύρνη, όπου αγόρασε πλήθος βιβλίων, έντυπων και χειρογράφων για τη σύσταση Βιβλιοθήκης. Η συλλογή περιείχε και νέα βιβλία Ελλήνων λογίων από την Ευρώπη.

Ετυμολογικόν το Μέγα. Βενετία: Σάρος, 1715.

Αριστοτέλους Ηθικών Νικομαχείων βιβλία δέκα. Venetia: Αλδος, 1498

Πλουτάρχου, Παράλληλοι βίοι. Florentiae, 1517

Ηροδότου, Λόγοι εννέα. Venetia: Αλδος, 1502.
Σουΐδας. Basileae, 1544

Εμμ. Χρυσολωρά. Ερωτήματα. Venetiis, 1544

Μεγάλου Βασιλείου, Opera. Venetiis, 1535

Γρηγορίου Ναζιανζηνού Απαντα. Βασιλεία, 1550

Ι. Χρυσοστόμου, Εργα του ... Veronae, 1612

Η διδασκαλία συνδύαζε την ελληνική κλασσική παιδεία και τους αρχαίους συγγραφείς Αριστοτέλη, Πλάτωνα, τις φυσικές επιστήμες, μαθηματικά, αστρονομία, κοσμογραφία, ποιητική (Ομήρου Ιλιάδα, ραψ. α΄β΄γ΄), ρητορική, με την εκκλησιαστική παιδεία, Πατέρες της Εκκλησίας και εκκλησιαστική ποίηση. Πληροφορίες μας δίνουν και τα πολλά χειρόγραφα Μαθηματάρια

Στην Επανάσταση του 1821 η Βιβλιοθήκη της Δημητσάνας θυσίασε στην κυριολεξία τα βιβλία της για τον Αγώνα. Και ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης στα Απομνημονεύματά του γράφει ότι χρησιμοποιήθηκαν βιβλία και ο υπασπιστής του, Φωτάκος, γράφει σχετικά « εις την Δημητσάναν ... επειδή σώθηκε το χαρτί και πλέον δεν είχαν άλλο εχάλασαν την πολύτιμον Βιβλιοθήκην της Σχολής των και τα εκκλησιαστικά βιβλία για να προφθάσουν όλα τα στρατεύματα…¨

Η Ακαδημία Αθηνών το 1977 βράβευσε την Βιβλιοθήκη για την παιδευτική αξία της με χρυσό παράσημο.

ἐλάβαμεν τὸ γράμματα τὰ ὑπογράφ τῆλθ· ὡς καὶ τὰ ἀπὸ τὴν ἀναφερομένα· ἐξ
ἀφορμῆς τῶν Δημητριανῶν· καὶ ἐγὼ μὲν ἐπάρχω τὰ ὅλα καὶ ἔχω
μὲν τόσον πόνο καὶ ἀγωνίαν· ὡς καὶ διὰ τὰ πράματα καὶ σᾶς ἀλλὰ πλὴν οἰκονομῶ
αὐτὰ· καὶ ἐλπίζω νὰ ἀρχινήσουν μάτια· τὸ ὑπογράφον τῆλθε νὰ διαβάζῃ
τοῦ Κύριου Κύριον Νικόλαον νὰ βρῆκῃ ἐκεῖνα βρῆκε βοήθεια
καὶ νὰ ἀναγνώσῃ ὅσου ἔλαβον· γιὰ τὸ [illegible]· ἀπὸ βεβαιότη κάθε ἐπιφορὰ
βῆκε ὅλη γιὰ τὸ ὑπογράφον· νὰ εἰσηγήσῃ τὸν ἀκριβὴ αὐθεντοπόλεμον καὶ ἐ
κοπιάσῃ ὁμάνους καὶ ἐφῆς ἀπὸ ἀναφορὰν ἐκβεβαίωσε· καὶ τὰ ἀλεγρά· καὶ γιὰ τὰ βάλῃ
Μακρίδα νὰ ἀγαπᾷ τὸν γραμματέα καὶ ἐξαρχεῖα τεφοχεῖρ· ὅλη εἶναι
γραμμένα ὅλα αὐτοῦ· μόνον 350· ἐξόδωσαν καὶ τὸ ἀποφάσιον ὅσοι μπῆκε
γιὰ αὐτὸ τὸν [illegible]· νὰ βάλῃ βοηθὰ καὶ μεταλλεῖ νὰ τὸν ξεκινήσῃ
τὸ μαγαζάκι· γιὰ καὶ τὸ ὑπογράφον αὐτὸ τὸ Σώμα μὲ
ἀγάπη —

21 Ἰουλίου 1823 Δημητσάνα. —

Ἀπὸ ὁ Δημοδόκος Κωνσταντῖνος
καὶ εἶναι κοντὰ μὲ μένα
ὁ Κυρίος τὸν ἀλλαγῶν, καὶ ἔχει
κατὰ τὸ [illegible] μου —

[illegible]

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΖΑΓΟΡΑΣ

Η Ζαγορά είναι χωριό του Ανατολικού Πηλίου.

Ο κατεξοχήν δημιουργός της Βιβλιοθήκης

Ζαγοράς, ο Ι. Πρίγκος, έφυγε πολύ νέος από

την Ζαγορά, μετανάστευσε στο εξωτερικό,

όπως πολλοί άλλοι πριν απ' αυτόν. Πρώτα

στην Αλεξάνδρεια, μετά στην Βενετία, 1742-

1751, όπου ήρθε σε επαφή με τις ελληνικές

Εκδόσεις.

Από το 1762 αρχίζει ο Ι. Πρίγκος να συνεισφέρει στην πνευματική κίνηση της Ζαγοράς ως το 1789. Ετσι, συνεννοείται με τον εφημέριο του Ναού της Αγίας Κυριακής στη Ζαγορά για να στείλει βιβλία για το σχολείο που υπήρχε ήδη. Στις 6 Απριλίου 1762 στέλνει στην Ζαγορά τα πρώτα κιβώτια με βιβλία και τον κατάλογό τους, στον εφημέριο της Αγ. Κυριακής με οδηγίες.

Εστειλε 800 τόμους χρυσόδετους που έφθαναν μέσω Σμύρνης κ αργούσαν πολύ να έρθουν. Το 1764 ο εφημέριος ιερομόναχος Νικηφόρος του απαντά οτι είναι αχρησιμοποίητα και κλειδωμένα γιατί το σχολείο είναι κλειστό. Ο Πρίγκος τον ευχαρίστησε και έστειλε άλλα δύο κιβώτια με βιβλία.

Αποφασίζει να κτίσει βιβλιοθήκη για την φύλαξη των βιβλίων που είχε ήδη στείλει. Με δικά του χρήματα που στέλνει από το Αμστερνταμ, κτίζεται η Βιβλιοθήκη το 1767 δίπλα στη Μονή Προδρόμου και επίσης ανακαινίζει το σχολείο των κοινών γραμμάτων που υπάρχει δίπλα, ήδη από το 1702. στην Ζαγορά.

Από το 1776 που επέστρεψε στην Ζαγορά και με την συνδρομή του Νικ. Ζάγορα και άλλων φιλόμουσων κατοίκων, σε σύντομο χρονικό διάστημα από τον Μάρτιο 1777 γκρεμίζεται το παλιό σχολείο και χτίζεται δίπλα στην Βιβλιοθήκη το "Ελληνομουσείο". Ετοιμο πολύ γρήγορα, στις 20/6/ 1777. Λειτουργία, την 1/11//1777. Με την Βιβλιοθήκη επικοινωνούσαν με εσωτερική πόρτα.

Και ο Πατριάρχης Καλλίνικος ο Γ' με την επιστροφή του στην Ζαγορά από την Κωνσταντινούπολη δωρίζει την προσωπική του βιβλιοθήκη, όλα τα βιβλία του, χειρόγραφα και μη, στην Β/κη του Ελληνομουσείου. Είναι εντυπωσιακές οι εκδόσεις που υπάρχουν στην Βιβλιοθήκη:

Ησυχίου Λεξικόν, Αλδος Μανούτιος, 1514,

Αριστοτέλους "Οργανον". Βενετία : Αλδος, 1495

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Κ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΤΟ Κ ΜΕΤΑ ΤΟΥ Λ.

Κ κεφαλαιον, κεφαλλιον, εξ ου ορατα τα φιλλια. Κεφαλη.

καὶ δυνησόμεθα τοιαῦτα σημεῖα συλλέξαι ἐπὶ τούτων τῶν ζῴων, ἃ μόνον ἓν πάθος ἔχει τι ἴδιον, ἕκαστον δ' ἔχει σημεῖον, ἐπείπερ ἓν ἔχειν ἀνάγκη, δυνησόμεθα φυσιογνωμονεῖν. εἰ δὲ δύο ἔχει ἴδια ὅλον τὸ γένος, οἷον ὁ λέων ἀνδρεῖον καὶ μεταδοτικόν, πῶς γνωσόμεθα, πότερον ποτέρου σημεῖον τῶν ἰδίᾳ ἀκολουθούντων σημείων; ἢ εἰ ἄλλῳ τινὶ μὴ ὅλῳ ἄμφω, καὶ ἐν οἷς μὴ ὅλοις ἑκάτερον, ὅταν τὸ μὲν ἔχῃ τὸ δὲ μή· εἰ γὰρ ἀνδρεῖος μέν, ἐλευθέριος δὲ μή, ἔχει δὲ τῶν δύο τοδί, δῆλον ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ λέοντος τοῦτο σημεῖον τῆς ἀνδρείας. ἔστι δὲ τὸ φυσιογνωμονεῖν τῷ ἐν τῷ πρώτῳ σχήματι τὸ μέσον, τῷ μὲν πρώτῳ ἄκρῳ ἀντιστρέφειν, τοῦ δὲ τρίτου ὑπερτείνειν, καὶ μὴ ἀντιστρέφειν· οἷον, ἀνδρεία τὸ Α. τὰ ἀκρωτήρια μεγάλα, ἐφ' οὗ Β. τὸ δὲ Γ λέων. ᾧ δὴ τὸ Γ τὸ Β παντί, ἀλλὰ καὶ ἄλλοις· ᾧ δὲ τὸ Β, τὸ Α παντί, καὶ οὐ πλείοσιν, ἀλλ' ἀντιστρέφει· εἰ δὲ μή, οὐκ ἔσται ἓν ἑνὸς σημεῖον.

∴

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΤΩΝ ΥΣΤΕΡΩΝ ΑΝΑΛΥΤΙΚΩΝ.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΑΝΑΛΥΤΙΚΩΝ ΥΣΤΕΡΩΝ ΗΤΟΙ ΤΗΣ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΗΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΑΣΑ διδασκαλία καὶ πᾶσα μάθησις διανοητικὴ ἐκ προϋπαρχούσης γίνεται γνώσεως. φανερὸν δὲ τοῦτο θεωροῦσιν ἐπὶ πασῶν. αἵ τε γὰρ μαθηματικαὶ τῶν ἐπιστημῶν διὰ τούτου τοῦ τρόπου παραγίνονται, καὶ τῶν ἄλλων ἑκάστη τεχνῶν. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τοὺς λόγους, οἵ τε διὰ συλλογισμῶν καὶ οἱ δι' ἐπαγωγῆς. ἀμφότεροι γὰρ διὰ προγινωσκομένων ποιοῦνται τὴν διδασκαλίαν. οἱ μὲν λαμβάνοντες ὡς παρὰ ξυνιέντων, οἱ δὲ δεικνύντες τὸ καθόλου διὰ τοῦ δῆλον εἶναι τὸ καθ' ἕκαστον. ὡς δ' αὔτως καὶ οἱ ῥητορικοὶ συμπείθουσιν. ἢ γὰρ διὰ παραδειγμάτων, ὅ ἐστιν ἐπαγωγή, ἢ δι' ἐνθυμημάτων, ὅπερ ἐστὶ συλλογισμός. διχῶς δ' ἀναγκαῖον προγινώσκειν. τὰ μὲν γὰρ ὅτι ἔστι, προϋπολαμβάνειν ἀναγκαῖον. τὰ δὲ τί τὸ λεγόμενόν ἐστι, ξυνιέναι δεῖ. τὰ δ' ἄμφω. οἷον ὅτι μὲν ἅπαν ἢ φῆσαι ἢ ἀποφῆσαι ἀληθές, ὅτι ἔστι· τὸ δὲ τρίγωνον, ὅτι τοδὶ σημαίνει· τὴν δὲ μονάδα ἄμφω, καὶ τί σημαίνει, καὶ ὅτι ἔστιν. οὐ γὰρ ὁμοίως τούτων ἕκαστον δῆλον ἡμῖν. ἔστι δὲ γνωρίζειν τὰ μὲν πρότερον γνωρίσαντα, τῶν δὲ καὶ ἅμα λαμβάνοντα τὴν γνῶσιν, οἷον ὅσα τυγχάνει ὄντα ὑπὸ τὸ καθόλου, ὧν ἔχει τὴν γνῶσιν. ὅτι μὲν γὰρ πᾶν τρίγωνον ἔχει δυσὶν ὀρθαῖς ἴσας, προῄδει· ὅτι δὲ τόδε τὸ ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τρίγωνόν ἐστιν, ἅμα ἐπαγόμενος ἐγνώρισεν. ἐνίων γὰρ τοῦτον τὸν τρόπον ἡ μάθησίς ἐστι, καὶ οὐ διὰ τοῦ μέσου τὸ ἔσχατον γνωρίζεται, ὅσα ἤδη τῶν

Αριστοτέλους Απαντα, Βασιλεία 1539 και

1550, Πλάτων, Αριστοφάνης κλπ. Από αυτά,

βλέπουμε σήμερα στην

Βιβλιοθήκη Ζαγοράς το με

αρ. 1 χειρόγραφο, 10ος αι. μεμβράνινος

κώδικας με υπομνήματα στα τέσσερα

Ευαγγέλια. Το με αρ. 14 χειρόγραφο 13ου αι.,

περγαμηνή, στο οποίο μεταξύ άλλων

περιέχονται: Υπόμνημα στον Ευαγγελιστή

Λουκά, βίοι Αγίων.

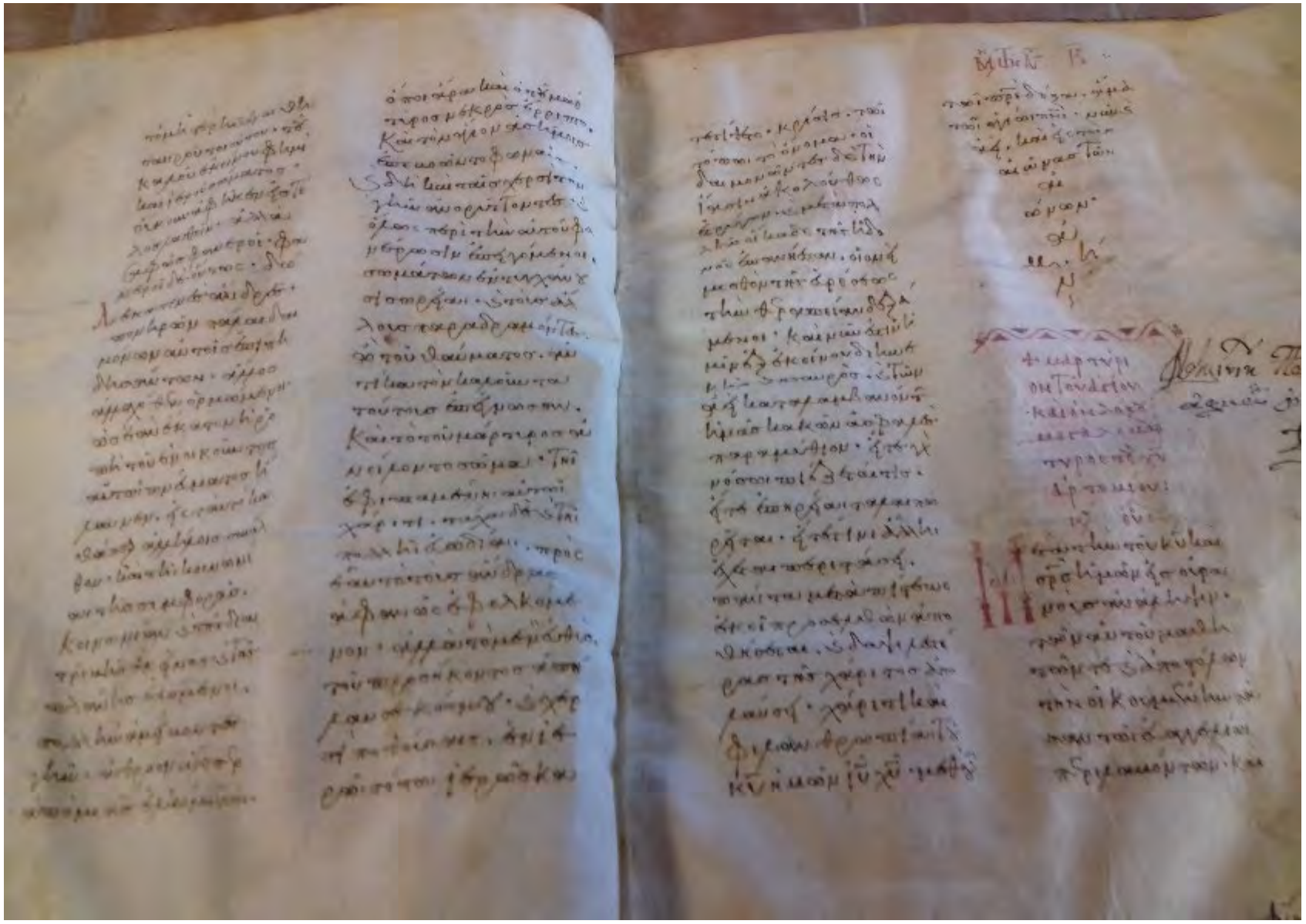

ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ Γ'

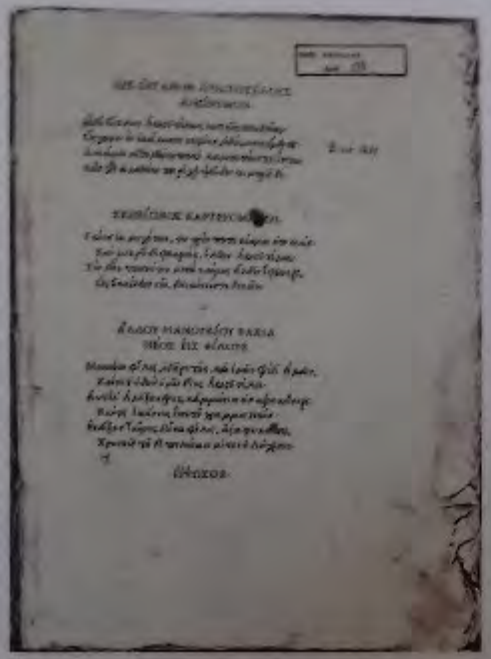

Αριστοτέλους Ὀργανον, Ἄλδος Μανουτιος, Βενετία 1497.

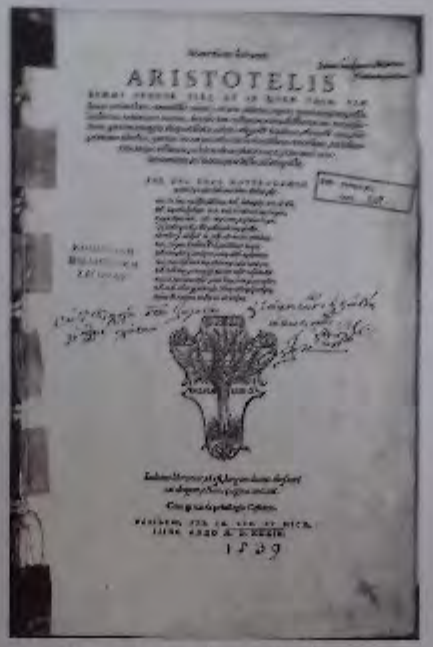

Αριστοτέλους Απαντα, Βασιλεία 1539.

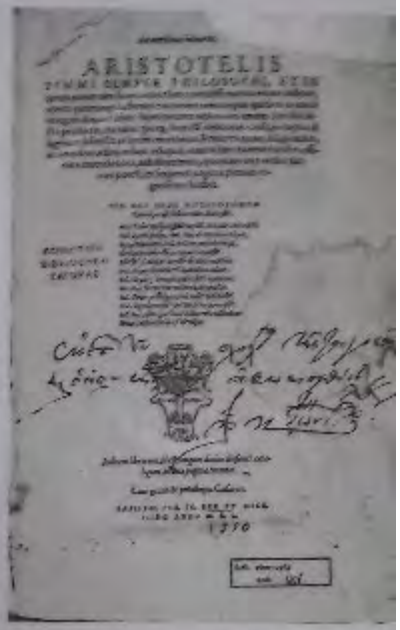

Αριστοτέλους Απαντα, Βασιλεία 1550.

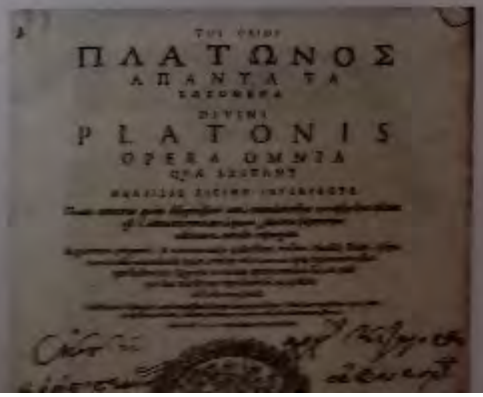

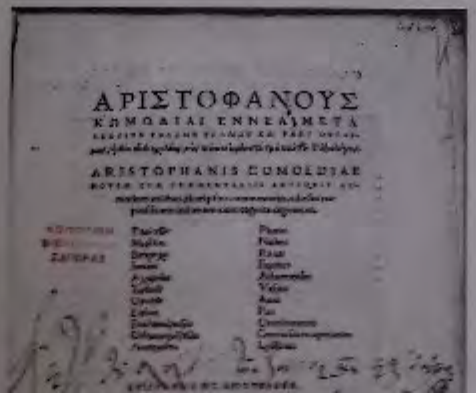

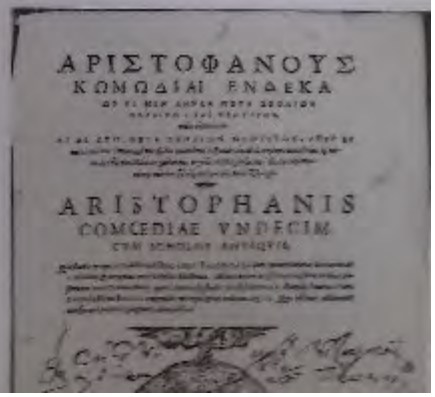

Κώδικας αρ. 76. 18ος αι. Χάρτινος. Φύλλο[illegible]

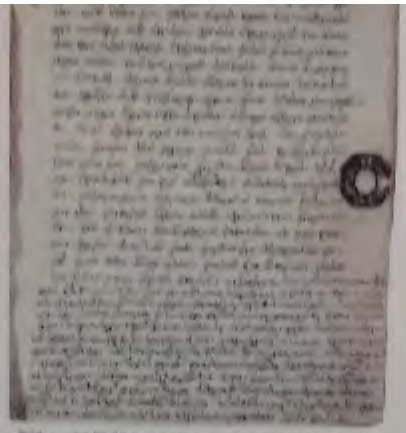

Κώδικας αρ. 77. 18ος αι. Φύλλο[illegible]

Κώδικας αρ. 77. 18ος αι. Η βιβλιοθήκη του κώδικα.

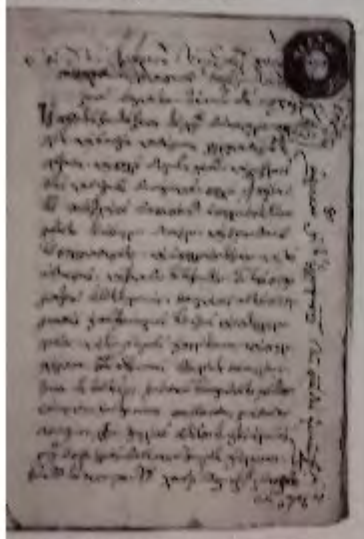

Κώδικας αρ. 80. 18ος αι. Γράφτηκε από [illegible]

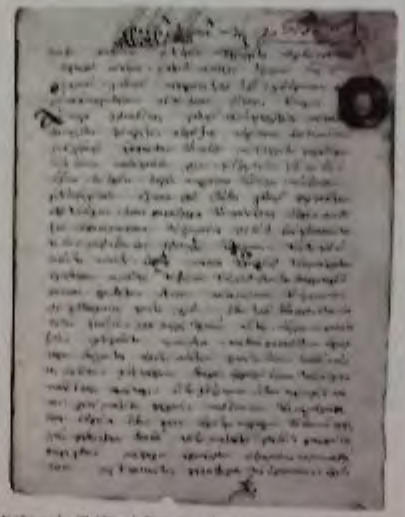

Κώδικας αρ. 82. 18ος αι. Φύλλο[illegible]

Κώδικας αρ. 82. 18ος αι. Η βιβλιοθήκη του κώδικα.

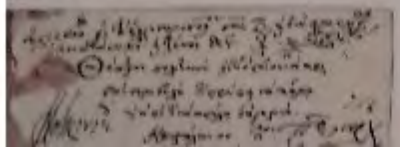

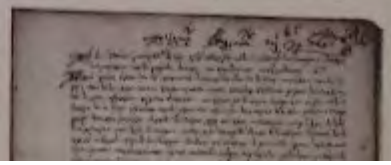

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

1. **ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ Η ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΣΧΟΛΗΣ**

Μετά το 1453 η Κωνσταντινούπολη παρέμεινε σημαντικό πνευματικό κέντρο όπου μετέβαιναν οι νέοι από τα όλα τα μέρη του ελληνικού κόσμου που επεδίωκαν ανώτερη μόρφωση.

Μετά την άλωση ο πρώτος Πατριάρχης, Γεώργιος Γεννάδιος Σχολάριος ίδρυσε την Πατριαρχική Σχολή, Πατριαρχική Μεγάλη του Γένους Σχολή, το πρώτο και σημαντκότερο μετά την α. ίδρυμα, το 1454.

Για την Βιβλιοθήκη της Μεγάλης του Γένους Σχολής δεν υπάρχουν πολλές πληροφορίες μεταξύ 1453-1821 και κυρίως για τους 15ο έως 18ο αι. Ενας επισκέπτης της Βιβλιοθήκης, Gerland, το 1577 έγραφε οτι η Βιβλιοθήκη του Πατριαρχείου που χρησιμοποιούνταν από τους μαθητές της Σχολής είχε 150 κώδικες.

Για τις ανάγκες των μαθημάτων ήταν σημαντικά τα χειρόγραφα και αργότερα με την εφεύρεση της τυπογραφίας, τα βιβλία. Η Βιβλιοθήκη της Σχολής θα πρέπει να είχε τα χειρόγραφα για τα μαθήματα που διδάσκονταν. Από τους δασκάλους της Σχολής και το συγγραφικό έργο τους μπορούμε να υποθέσουμε τι βιβλία υπήρχαν στην Βιβλιοθήκη.

Πρώτος δάσκαλος ο Ματθαίος Καμαριώτης, πνευματική προσωπικότητα. Μανουήλ Κορίνθιος δ. 1530, Αντ. Καρμαλίκης, μαθητής του. Αναφέρονται δύο βιβλία που αγόραασε το 1537 του Θωμά Ακινάτη. Παχ. Ρουσάνος δ. 1534, Μανουήλ Γαλησιώτης δ. 1549, Θεοφάνης Ελεαβούλκος, Μιχ. Λήσταρχος, Ι. Ζυγομαλάς έργα "Επιτομή της καθ' Ελληνας γραμματικής", "Σημειώσεις εις τον Δημοσθένη" δ. 1582. Ο γιός του Θεοδ. Ζυγομαλάς το 1576 κ αντιγραφέας κωδίκων.

Η Πατριαρχική Σχολή έγινε πνευματικό εργαστήριο. Με κινδύνους, με οικονομική δυσπραγία . Μέχρι τα τέλη του 16ου αι. άρχισε σιγά σιγά να βγάζει μορφωμένους δασκάλους να κερδίζουν την μάχη κατά της αμάθειας. Το Εθνος δεν έμεινε απαίδευτο εντελώς. Επεσε σε νάρκη στη μετάβαση από τον 15ο στον 16ο αι.

Ακολουθεί ο Θεόφιλος Κορυδαλλεύς (Σκοριαλός) από Αθήνα δ. 1622-1640. Μαθητής του ο Ευγένιος Γιαννούλης ο Αιτωλός. Διδάσκει Λογική, χρησιμοποιεί πολλά έργα του Αριστοτέλη. Γράφει: "Εις άπασαν την λογικήν του Αριστοτέλους" Βενετία: Γλυκύς, 1792. Εως την έκδοση του έργου κυκλοφορούσαν πολλά χειρόγραφά του για τη διδασκαλια (Γριτσόπουλος, 1966, 1ος τ., σ.180). Διδάσκει Φυσική κ στηρίζεται στα Φυσικά του Αριστοτέλη. Αλλα έργα του "Περί ουρανού¨, "Περί ψυχής". Επίσης στην ύλη που διδάσκεται εξετάζονται προβλήματα ψυχολογίας. Υπήρχαν πολλά διάσπαρτα χειρόγραφα και δεν ξέρουμε την τύχη αυτών των χειρογράφων στην Βιβλιοθήκη της Μ. Γ. Σχολής. Διδάσκει ποιητική και ρητορική. Εισήγαγε το μάθημα της αστρονομίας

Η Σχολή συνεχίζει αδιάλειπτα την λειτουργία της τον 18ο αι. και ακολουθεί μεγάλη σειρά δασκάλων. Ο 18^{ος}, αιώνας δυναμικής ανόδου των Ελλήνων στο εμπόριο, στην οικονομία,

Σημειώνεται η σχολαρχία του Ευγένιου Βούλγαρη στην Σχολή 1759-1761. Και αυτός έφερε καινοτομίες στην διδασκαλία. Δίδαξε Γραμματικά" 1758 σ. 390. Δίδαξε Λογική. Το σύγγραμμά του που εκδόθηκε το 1766 στη Λειψία, κυκλοφορούσε σε χειρόγραφα και ήταν το κύριο σύγγραμμα της διδασκαλίας του. Δίδαξε κ μαθηματικά. Εργα του επίσης και φιλολογικά και θεολογικά.

Το 1769 έχουμε την πρώτη επίσημη πληροφορία για την ύπαρξη Βιβλιοθήκης της Σχολής. Ο Διερμηνέας Νικ. Σούτσος δώρισε όλη την βιβλιοθήκη του στην Μ. του Γένους Σχολή με αξιόλογα όπως γράφει ο τότε Πατριάρχης. βιβλία.

Το 1803 γίνεται μεταφορά της Πατριαρχικής Σχολής στην Ξηροκρήνη. Των μαθημάτων πάντα βάση η γραμματική. Η περίοδος από τα τελευταία χρόνια του 18ου αι. έως το 1821, θεωρείται η πιό ευτυχισμένη της Πατριαρχικής Σχολής. Πρόνοια για την επίσημη λειτουργία της Βιβλιοθήκης μέσα στην Σχολή με βιβλιοθηκάριο έναν από τους μαθητές. Αυτός «αναλάμβανε την ευθύνην της διαφυλάξεως των βιβλίων κ εξυπηρετήσεως των μαθητών »

Δραστήριος σχολάρχης ο Δωρόθεος Πρώιος από την Χίο, διδάσκει Μαθηματικά, Φιλοσοφία, Γεωμετρία. Ενδιαφέρεται για την Βιβλιοθήκη. Στέλνονται αντίτυπα βιβλίων από το εξωτερικό. Αλληλογραφία με Κοραή για εμπλουτισμό της Βιβλιοθήκης.

Το 1805 οι μαθητές, οικότροφοι και εξωτερικοί, 160.

Επιπλέον δεκάδες συνέρρεαν στην Σχολή εκτός από τους δικούς της μαθητές.

2. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ (ΦΑΝΑΡΙ)

Στο κτίριο της Βιβλιοθήκης του Πατριαρχείου στο Φανάρι, που είναι το πιό παλιό του συγκροτήματος, στεγάζονται τα χειρόγραφα 3 συλλογών. Της Βιβλιοθήκης του Οικουμενικού Πατριαρχείου, της Βιβλιοθήκης της Μονής Αγίας Τριάδας της Χάλκης και της Ι.Μ. Παναγίας Καμαριωτίσσης στην Χάλκη.

Το παλαιότερο χειρόγραφο είναι του 9ου αι. και η συλλογή φθάνει έως τον 19ο αι. Τα χειρόγραφα της συλλογής Παναγίας Καμαριωτίσσης κατέγραψε ο Αιμ. Τσακόπουλος. Θα αναφερθώ σ' αυτά. Είναι 171 με τον Αύξοντα αριθμό της Πατριαρχικής Βιβλιοθήκης. Τα χειρόγραφα προέρχονται από την Μονή της Θεοτόκου στην νήσο Χάλκη και 40 κώδικες από την Ι.Μ. Προδρόμου σε νησί της Μ. θάλασσας απέναντι από την Σωζόπολη.

Εκτός από τα χειρόγραφα η Πατριαρχική Βιβλιοθήκη έχει 80.000 βιβλία, από αυτά τα 50.000 παλαιά. Ενα μεγάλο μέρος της συλλογής είναι η βιβλιοθήκη του Πατριάρχη Ιωακείμ Γ'. Το παλαιότερο έντυπο βιβλίο της συλλογής είναι έκδοση του Αλδου Μανούτιου, Βενετία, 1509.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ